

A helyes nézőpont

— A Csárdáskirálynő a Nagyszínházban —

Sokat töprengtem, miképpen érdekelheti az egyetemistákat egy operett vagy egy róla szóló beszámoló. Végül a következő problémafelvetés mellett döntöttem: az egyetemisták (és a „magas értelmiségiek”) nagy része véli úgy, hogy az operett idejétmúlt, giccses műfaj. Akkor viszont mivel magyarázható példátlan sikere, óriási közönségvonzó hatása? Réz András gondolatmenete nyomán két lehetőséggel kell számolnunk: vagy az emberek többségét kificamodott ízlésűnek (horribile dictu hülyének) kell tekintenünk, merthogy értéktelenségeikért rajong, vagy az operettben (csakúgy, mint pl. a szórakoztató westernben) valós értékeket kell föltételeznünk. Ugye, egyetértenek velem, ha optimistán a második lehetőség mellett maradok?

Mi hát az operett értéke? Valószínűleg *feszültségoldó hatása*. Idéges világunkban jólesik igazi érzelmeket, egyszerűen szép dallamokban átélni. Kell az a művészet is, amelyik csak szórakoztatni szeretne, nem akar a székünkhez szögezni bennünket, hanem megengedi, hogy önfelédten hátradőljünk. Amelyik könnyek nélkül kacagtat meg.

Ilyen a *Csárdáskirálynő*. S most bosszankodhatnánk azon, hogy *Ék Erzsébet* ruhái hol túl szürkék (Edvin), hol túldíszítettek (Szilvia), dícsérhetnénk *Mira János* I. felvonásbeli színpadképét, amely remek ötlettel folytatja a színpadon a nézőtéri páholysort, számon kérhetnénk *Bodolay Gézától*, hogy a II. felvonás kettőseinek sorozatát semmi, de semmi nem kapcsolja össze,

egymás után következő koncertszámok stb., stb. Megvallom, ezek a kifogások a *főpróbák*on sorra megfogalmazódtak bennem, ám a *be mutatón* valahogy megfeledtem róluk. Nem a fények csillogása kápráztatott el, hanem egy-egy virtuózan megkoreografált együttes (Hurrá, hurrá!), a zene magas szintű érvényre juttatása, s főképp az, hogy április 4-én estére a produkció sok fölösleges elemétől megszabadult, teljesen mentessé vált a cukros izektól, mindenfajta hamis szentimentalizmustól, álromantikától — és óriási sikert aratott.

Azt, hogy *Molnár Gál Péter* átdolgozása milyen viszonyban van a Kellér-Békeffi-féle változattal, lehetetlen egy hasábon tisztázni, magam csak egy dolgot nem tudok megbocsátani neki: azt a három idióta, sírni valóan humortalan figurát, akivé Miska főpincért, a darab talán legeredetibb alakját degradálta.

Mindkét szereposztás jó. *Bajtay Horváth Agota* ugyan a drámai szoprán helyzetekben, a hisztérikus kitörésekben érzi magát legjobban, de végig szépen énekel, és jól hozza magát a színpadon. A gyönyörű hangú és kivételes poézissal dőlő *Iván Ildikó* féktelen temperamentumú, kivételes szubrett lehetne. A primadonnaszerep nem mindig áll jól neki. A tenor magasságokban is egyenletes hangadással, szép legátókkal éneklő *Edvint Egri László*. *Turpínszky Bélát* lendülete segíti: a hangja egyenetlen, szinte állandóan más pozícióban szólal meg. S noha *Kelemen Márta* rutinja biztosan viszi sikerre Stázt,

Bognár Zsolt pedig kifejezetten aranyos Bóni gróf, nemigen tudják feledtetni sóvárgásunkat a tüneményes, pacsirtahangú *Vásári Mónika* és virtuóz *Jakab Tamás* iránt. Jakabbal kapcsolatban nem is azt csodáljuk, hogy milyen jól táncol, mennyire elegáns, és főleg mennyire operettképes hangon, kifejezően énekel. Ezt a Bónit (latinul „ökör”-t jelent a szó) körüllegi a „*grófi hülyeség*” glóriája, csetlés-botlásaiiban, mindig mélyen emberi, s képes föl-emelkedni a nagy pillanatokhoz is: amikor a II. felvonásban Szilviára jériti köpenyét, s a búcsúzás előtt még egyszer megszólal, halalkan: „*Te rongyos élet*”... — mindenkinék összeszorul a torka. Egyetlen szereplőről kell még szólnunk: *Király Leventét* elérte a mindenkorri Bónik sorsa: Feri bácsi lett belőle. Mégpedig egy remekül eltalált, kissé parlagias magyarnemes-figura, aki még azt is elfeledtetni velünk, hogy jelenlegi hangállapota nem alkalmas az operetténeklésre.

Mi hát a helyes nézőpont? A sikeré! Azoké a nézőké, akik képesek elengedni és átengedni magukat. Mert kell ez a gesztus! Kell a fellazulás, s ha már olyan ritkán lehet benne részünk, ne szalasszuk el az alkalmat: nézzük meg a Csárdáskirálynőt!

MÁROK TAMÁS

Művészpályakezdők

Jakab Tamás

(1. kísérlet)

— Ez olyan hülyeség, hogy hogyan lettem színész. Úgy, hogy jelentkeztem a főiskolára és fölvettem.

— Nem tudom, hogyan alakított ellentétes karaktereket, egyszerűen eljászom.

— A magasságom nem érdekel. Nem tudom, mekkora lehetek. 190-nél biztos magasabb. Egyszer volt csak hátrányom belőle, Mensáros Laci bácsival el akartunk játszani egy darabot, s abban én lettem volna Napóleon, a kis korzikai. Elkora vagyok és kész.

— Szegedre jöttem, mert ide hívtak. Nem ajánlottak semmi különösezt. Tulajdonképpen nem is tudom, hogy miért jöttem épp ide. Te, figyelj, elég, amit mondtam, vagy túl kevés? Most nem vagyok túl jó formában.

(2. kísérlet)

— Azzal ültünk le újra beszélgetni, hogy most jó formában vagy. Ez a formaingadozás csak a magánéletet érinti, vagy színpadi alakításaidat is?

— Vonatkozok a színpadi szereplésekre is; azt jelenti, hogy tele van... a hócipóm! Meg kellene becsülni a színészeket, nemcsak helyben, országszerte. A társadalmi megbecsülésre gondolok. A színház egy szeparált rész, itt megoldható lenne.

— Szerinted ez megoldható elkülönítve, kizárólag a színházon belül?

— Persze, van erre példa. Ha már nem tudnak elég pénzt fizetni, legalább becsülnének erkölcsi értelemben.

— Mikor érzed, hogy megbecsülnek?

— Ha olyan rendezővel dolgozom, aki nem a diszlettel meg a jelmezzel akar-

ja megcsinálni a darabot, hanem velem. Bennem bízik. Az olyan rendezőket szeretem, akik foglalkoznak a színésszel. Játsoztam O'Neill darabját, az *Oh, ifjúság*ot. Horvai Istvánnak az volt a lényeges, hogy valaki belül mit érez és hogy mit mond, nem pedig az, ki hol jön be. Arra csak fel kell hívni a figyelmét a színésznek, és az megoldja. A színészek általában okos emberek, nem szabad őket hülyének nézni! Nézd meg ezt a jelmezt! Ez a folt itt a mellemen azt jelenti, hogy a lelmem rossz, széthasadt. Hát bízzák már rám, hogy eljászom, hogy fresszindulatú ember vagyok! Vagy akkor akasszanak a nyakamba egy táblát, hogy „ROSSZ”, és akkor csak állni kell a színpadon, felejtsek el a szakmat.

— Beszéltünk a múltkor a palicsi Hamletről. En erről nem sok jót olvastam. Akkor sem voltál formában?

— Az egy nagyon modern felfogású Hamlet volt. Azt írták rólam, hogy a monológok megoldatlanok. Valóban: egy 1600 férőhelyes erdei szabadtéri színpadon tényleg nem lehet jól elmondani Hamlet bensőséges, elmékedő monológjait. Kénytelen voltam elüvöltöni őket, hogy hallják. Az rossz volt. Úgy, ahogy van. De utána bevittük a színházba az előadást, és óriási sikere lett, meghívtak bennünket a londoni fesztiválra, Münchenbe, Düsseldorfba.

— A Hamlet a legnagyobb szerep, vagy talán az egyetlen szerep. Szerinted hány évesen kell (szabad!) eljátszani?

— Amikor az ember el akarja játszani ezt a szerepet, akkor még túl fiatal, amikor pedig eljátszhatja, már túl öreg. A tökéletes tehetség mellett olyan komoly technikai felkészültséget is igényel, amelyet csak az évek adhatnak meg. Hamlet 23 éves, és én is éppen annyi voltam, amikor játszottam. Talán túl fiatal?

— Milyen nyelven játszottátok?

— Magyarul, de tolmáccs-géppel. Ez egy hallgató, amit füledhez teszel, és dumál bele a nő. Jugoszláviában minden így megy, ötnyelvű az ország. Hamletről ennyit. Ez jó volt. Nagyon modern, erősen kísérleti jellegű.

— Azt hiszem, az ilyen kísérletek hozzátartoznak a színház fejlődéséhez, és a magyar színházban épp az a baj, hogy az utakat nem lehet végigjárni.

— Így van. De a kísérleteknek is megvan a határa. Egy színházban ha van tíz bemutató, lehet csinálni három kísérletet, de akkor a többi hétnek nagyon jónak kell lenni...

— És a három kísérlet közül egynek legalább valamit jól mutatni. Mik a terveid?

— Nem tudom. A helyzet kilátástalan. Pénz nincs, és szakember is egyre kevesebb, klánok vették kezükbe az irányítást, a színházat kádervonalon vezetik. Ez 1948 óta így van, de most tetőzött. Mindegy: a közönség nem dobálja meg a darabot, így se lehet megbukni. Igaz, fejlődést, igazi sikert elérni sem.

M. T.

Főiskolai tanszékvezetők: Müller József

„Nálunk hagyományos germanistaképzés folyik”

Dr. Müller József azonkívül, hogy a tudományegyetem német nyelvi tanszékének helyettes vezetője, a tanárképző főiskola német tanszéki csoportját vezeti. Mivel az emberek sem tanszékvezető-helyettesek, sem pedig tanszéki csoportvezetők nem véletlenül lesznek, megkérdeztem a tanár urat:

— Hogyan kezdődött pályája?

— Mindenekelőtt a következőt tartom szükségesnek elmondani: ahhoz, hogy valaki elérjen egy bizonyos szintet szakmai szempontból, igen sok szerencsés találkozással, ezek sorozatára van szükség. Az én esetemben ez *Balász Endréről*, a mohácsi gimnázium angoltanárával kezdődött. Ballász Endre hatalmas élményt jelentett minden gimnazistának, föltéve, ha nem buktatta meg angolból... Talán ebből is kiderül már: én gimnazistaként német nyelvet nem tanultam, viszont érettségiztem belőle; egy evangélikus pap vette át velem a német grammatikát.

— Hogyan fordult érdeklődése végül is a német nyelv irányába?

— A germanisztikával a szegedi egyetem német tanszékén találkoztam először, részben *Halász Előd* révén, aki alighanem jobban tudott németül, mint *Lőrincze Lajos* magyarul... Ezzel folytatódott tehát a szerencsés találkozások folyamata; nemkülönben *Hankiss Elemérrel*. Ők ketten határozták meg számomra a bölcsészkar profilját. Nagyon nagy élményt jelentett számomra a szemináriumoknak az a formája, amit *Halász* és *Hankiss* honosított meg az egyetemen, oktatók és hallgatók számára egyaránt alkalmazva. Ez a két tudós egyébként szakmai téren a legszorosabban együtt tudott működni, ami igen tisztességes dolog volt részemről, hiszen emberileg aligha szerethették egymást. Nyilván hatalmas felkészültségüknek tulajdonítható, hogy nem volt szükségük a manapság eléggé elterjedt szakmai klikkek kialakítására... *Halász Előd* tanítványaként s az ő hatására egyfajta enciklopédikus, lehetőség szerint mindent átfogó tudás megszerzésére törekedtem, tehát szakosodásom csak középiskolás tanári éveim alatt indulhatott meg. Ez a velem egykorúakkal szemben, akik a diploma megszerzése után az egyetemen maradtak, elég nagy hátrányt jelentett... Egyébként a Radnóti Miklós Gimnáziumban tanítottam, angol-német nyelvi szakfelügyelő voltam, s ezzel egyidejűleg félállásban oktattam az egyetem német tanszékén. Nem is törekedtem túlzottan arra, hogy egy kiragadott részterülettel foglalkozzam; 1350-ig globálisan próbáltam áttekinteni a német nyelv történetét. Utólag vissza-

gondolva erre az időszakra: nagyon magabiztos vállalkozásnak tűnik ez, hiszen a német nyelvtörténet legalább négy-öt élesen elhatárolható kategóriába sorolható, ami egy ember számára elég nagy falat. Persze ahhoz, hogy erre rájójjak, végig kellett olvasnom egy könyvtárnyi szakirodalmat, amivel csak nyertem. Még mindig kezdeti szakaszomnál maradvam, most is az a véleményem, hogy a túl korai, az átfogóbb ismereteket nélkülöző szakosodás nemigen helyeselhető. Főképp akkor nem, ha oktatóról van szó, aki hallgatóinak tudásáról elszámolni tartozik. Ahhoz, hogy az ember egy részterületről a hitelesség igényével beszélhessen, rendkívül alapos, nagyobb területet átfogó tárgyi tudásra van szükség. Alapvető fontosságúnak tartom egyébként az egyetem tanárképző voltát; s ehhez képest csak másodlagosnak tudományos intézeti szerepét. Hacsak nem olyan kiemelkedő tudású, személyiségről van szó, aki mindkét feladatnak eleget tud tenni anélkül, hogy egyik vagy másik csorbát szenvedne.

— Tanár úrnak mi a kutatási területe?

— A német nyelv történetével foglalkozom, annak is a korai korszaka érdekelt leginkább. Körülbelül harminc éve foglalkozom behatóan az őfel-német és a középfelnémet átmeneti korszak grammatikájával. „*A német nyelv múltja*” című előadásomhoz annak idején egy jegyzetet is írtam, ami az etimológia lehetséges változatait mutatja be gyakorlati példákon. A középfelnémet korszak nyelvezete már a hallgatók számára is már eléggé érthető, s akik behatóan foglalkoznak német nyelvészettel, akár eredetiben is olvashatják a *Niberung-éneket*, a *Tristan*, *Walther von Der Vogelweidét*...

— Gondolom, nyelvtörténeti kutatásai mellett a mai német nyelvvel is foglalkozik.

— Ez eléggé evidens... A mai beszélt német nyelv sajátosságai, mint minden nyelv, nyelvtörténeti ismeretek birtokában sokkal inkább érthető, mint egyébként. Jól lehet sokszor tréfaként emlegetik, hogy — példá-

ul — a bajor nem érti a hamburgit stb., s ez tény is. Ennek nyelvtörténeti okai vannak. Egyébként a mai német nyelvhasználatban van egy új törekvés, ami a *Hochdeutsch*, azaz az idealizált német nyelv megteremtésé felé mutat. Ez a szituáció még sajátosabbá teszi.

— Kutatási területén belül mivel foglalkozik legszívesebben?

— Az egyetemi német tanszék óraterheltsége igen nagy, ehhez járul még főiskolai elfoglaltságom is. Így eddig még nem tudtam régi vágyamat megvalósítani, ez pedig egy előadásorozat lenne a német-angol-holland diakrón grammatikáról. Remélem, erre a jövő szemeszterben már lesz időm.

— Szó esett az előbb a főiskoláról... Milyen tárgyakat tanít az itteni német tanszéki csoporton?

— Bevezetés a grammatikába, nyelv- és stílusgyakorlat. Grammatika alatt értendő az általános nyelvészet, nyelvészeti fogalmak meghatározása, és érintőlegesen a német nyelv története is.

— A főiskolai német tanszéki csoport megalakulása óta milyen fejlődésen ment keresztül?

— A választ két részre kell osztani... A szakmai képzés, a hallgatók tudás-szintje, munkamorálja igen jó, sikerült a hallgatók igényességét fokozni, s a kívánt szintre emelni... Az itt folyó munka a többi, germanisztikával foglalkozó intézet munkájával egyenértékű. Ugyanakkor azt is el kell mondanom, hogy a tanszék-szervezés terén csak könyvtárunk, könyvtári könyvtárolmányunk bővüléséről tudok pozitívan szólni. A többi maradt a régi. Mindenképpen komoly előrelépésre van szükség, hiszen *szepitembertől* immár három évfolyammal dolgozik a tanszéki csoport. Minden bizonnyal ismét hatalmas, négy-ötösörös túljelentkezéssel kell számolnunk a német-országi szakpárosításon.

— Terveznek-e más szakpárosítást?

— Ezt nem tudom... A pécsi főiskolától eltérően itt nem nemzetiségi oktatás, hanem hagyományos germanistaképzés folyik. S mint már mondtam az előbb, igen szép eredménnyel.

FARKAS CSABA